

הר הבית

ההיסטוריה

הר הבית (או הר המוריה, בשמו הרשמי) הוא המקום הקדוש ביותר ליהדות והשלישי בקדושתו לאיסלאם.

מנציה (Temple mount) שמו המקובל של ההר, הנקרא בעברית (הר הבית) והן באנגלית את שני בתים המקדש, הראשון והשני, ששכננו כאן - הבית הראשון מתוקף שלמה המלך עד חורבן ירושלים בידי נבוכדנצר מלך בבל (סביבות השנים 960 לפנה"ס - 587 לפנה"ס) והבית השני מתוקף שיבת ציון עד חורבן ירושלים בידי הרומים (70 לפנה"ס - 70 לספירה). שם זה מופיע כבר בנבואת מיכא המורשתית: "לֹכֶן בָּגְלַלְךָם צִיוֹן שְׁדָה תְּחִרֵשׁ וַיַּרְשֵׁלֶם עַזְיָן תְּהִיא וְהַר כָּבֵית לְבָמֹות יָעַר". (מיכא ג' י"ב).

בשלבי תקופת הבית השני, במהלך תקופת המלך הורדוס, בוצע שיפוץ מקיף של מתחם הר הבית. ההר יושר ונבנו סביבו קירות תמך אדרי ממדים. למעשה, בית המקדש נבנה מחדש, אולם המבנה המפואר לא האריך ימים ונחרס כאשר נפלה ירושלים בידי הרומים, במהלך המרד הגדול. לאחר כשלון מרוד בר כוכבא, הפכה ירושלים לעיר אלילית ומאותה יותר הפך הר הבית למזבילה של ירושלים הביזנטית.

לאחר הכיבוש הערבי בשנת 638, התקדשה ירושלים גם לאיסלאם כמקום השלישי בקדושתו אחרי מכיה ומדינה, ובשנת 691 הוקם כאן מונומנט מפואר - כיפת הסלע, מההויה יצירת מופת אדריכלית (שבורה שיפוצים רבים במהלך השנים). לפי האמונה המוסלמית, הנביא מוחמד הגיע ל"مسجد הקיצון" במסעليلו מופלא על סוסו - "אל בוראך".

עד לימי הביניים התאפשרה תפילה יהודים על הר הבית עצמו. במהלך ימי הביניים, שדקה את היהודים מהר הבית לכוטל, (חללה הקצתה דתית) (כמו גם במערת המכפלה המערבי (שאינו שרייד מבית המקדש), אלא קיר תמך הרודי אני סביר המתהם), וההר נסגר לכניסה לא מוסלמים. במסגרת זו גם הוקמו ברחבי ההר מגוון מונומנטים אדריכליים בעיקר בתחום הממלוכית והלאה.

מאז שלחי המאה ה- 19 החלה שחיקה באיסור הוואקף על כניסה לא מוסלמים להר הבית, וכיום אפשרי ביקור בהר בשעות קבועות (לא כולל שעות התפילה). עם זאת, הביקור כרוך בבדיקה בטחונית, וההר עשוי להיסגר למבקרים ללא הודעה מוקדמת.

עד ל"אינתי פאדה השניה" בשנת 2000, התאפשרה כניסה לא מוסלמים לבניין בהר הבית. מאז ספטמבר 2000 ועד לשנת 2003, ההר נסגר לחולוטין למבקרים לא מוסלמים, ובעשור האחרון אפשרי הביקור בהר אך לא במבנה שנמצאים בו.

המתחם עבר שינויים רבים לאורך ההיסטוריה, וכך כמעט כל השרידים הנראים כיום על פני השטח הם שרידים מוסלמיים (ובמיוחד מהתקופה הממלוכית). בשל הריגשות הדתית והפוליטית הגבוהה של המקום, לא בוצעו בו מעולם חפירות ארכיאולוגיות מתבצע פרויקט ממושך לסייע העפר שהושלך מסודרות, אם כי בגין לאומי עמוק צורים מההר לנחל קדרון ע"י שלטונות הוואקף במהלך שנות ה- 1990. בפרויקט זה הוגלו שרידים רבים, רובם כולם חפצים זעירים שהמקו מעינייהם של אנשי הוואקף.

בדף זה נתמקד באתרים הבולטים על במת ההר והנגישים כיום למבקרים. עם זאת, מומלץ במיוחד לבקר מכלול הר הבית בסירע עם מורה דריך המתמחה בהר הבית ובתולדות ירושלים בכלל.

המציין עלי רgel מוסלמים מארצות צפון אפריקה, נמצא, שער המוגברים בדרום-מערב הר הבית. מכאן נתקדם באופן כללי נגד כיוון השעון.

כמה עשרה מטרים מהשער, נבחין מצד ימין ברחבה ובנה כתורות אבן ופריטים ארכיטקטוניים שנמצאו באזרע (חלק ממתחים מודיאון האיסלאם, הסגור כיום למבקרים לא מוסלמים). לאחר רחבה זו, נראה מימין לנו המסגד הקיצון". הכניסה למתחם המסגד אסורה ללא " - את מסגד אל אקזה מוסלמים מאז שנת 2003. במודיאון רוקפלר ניתן לראות חלק מעיטורי העז שקישטו את המסגד עד לתקופת המנדט הבריטי. המסגד הוקם מעל חללים תת-קרקעיים, וחלקים ניכרים ממנה נחרבו ברעידות אדמה, במיוחד בימי השמינית ובמאה ה- 11. בנוסף לכך, עבר המסגד שיפוצים נרחבים לאורן התקופות.

אם נתקדם ישר, נוכל לראות את הצד המזרחי של המסגד ואת פתח הכניסה הגדל למתחם "אורות שלמה" - מכלול קמרונות צלבניים מתחת למפלס הכנסה להר. במחצית השנייה של שנות ה- 1990 החלו שלטונות הוואקף בהכשרת מתחם זה כמסגד גדול נוסף בשטח הר הבית. העבודות הנרחבות שהתבצעו כאן ללא פיקוח ארכיאולוגי כלשהו, עוררו ביקורת ציבורית חריפה אולם הושלמו כמעט ללא התערבות רשויות המדינה.

נשובה מעט לאחר מכן, ומול הכנסה הראשית למסגד אל אקזה נפנה ימינה. כאן (הכוון).) "אל כס" - נמצאת מזקה מפוארת (בה לא זורמים מים ביום) מזקה זו נבנתה בידי האמיר הממלוכי תינכיז במאה ה- 14 - אחד משלל מונומנטים אדריכליים שנבנו בהר הבית בעיקר בתקופות הממלוכית והעות'מאנית.

כעת נעה במדרגות אל הרחבה סביב כיפת הסלע. בראש המדרגות יש שער קשתות "אבן ובו ארבע קשתות (ועליו גם שעון שימוש). קשתות אלו מכוננות לפי המסורת המוסלמית, באחרית הימים יימתח גשר מהר ". המاذנים הקיימים אל הר הבית - שחור מלילה, דק משערה ועד מתער. נשמות המתים שיצילחו לעبور עליו לעבר הר הבית תישקלונה במאזניים אלו ורק אלו שיש לזכותם יותר מעשים טובים מרעים יכולים לעלות אל כיפת הסלע.

מעבר לקשתות, מצד שמאל, נמצאים עוד מבנים - דוכן הקיץ, כיפת הדקడוק (בית המדרש היחיד שרד עד ימינו מהתקופה האיובית - שנת 1207 לספירה), סביל קעид בי' ואחרים.

כיפת הסלע הינה אחד המונומנטים האדריכליים המרשימים ביותר מהתקופה הערבית הקדומה. בנויגוד לדעת הרווחת, מבנה זה אינו מסגד אלא מונומנט זיכרון סביב "אבן השטיה" - המקום בו לפי המסורת היהודית והמוסלמית, נברא העולם ("סלע קיומנו"), והמקום בו שכן כל הנראה קודש הקודשים בשני בתי המקדש. הכיפה הוקמה בשנת 691 לספירה, ע"י הח'ליף עבד אל-מלכ, בתקופת שלטון בית אומיה. הכנסה למתחם אסורה ללא מוסלמים מאז שנת 2000

הכיפה מפורסמת בצייפוי המוזהב, אלא שצייפוי זה הוא חדש יחסית (אמצע המאה ה-20'), קודם לכך הייתה הכיפה מצופה בריקועי נחושת.

כיפת " - בצד ומןזר חילוני לכיפת הסלע נמצא מבנה נוסף, הפתוח מצדדיו ניתן להתרשם כאן بصورة יפה מהעתיקות הרבות, הן בצדיה ". השלשת החיצוני של הכיפה, והן בצדיה הפנימי.

"בצד הצפוני-מערבי של כיפת הסלע יש כיפה נוספת - "כיפת העליה לשמיים" בצד זה נמצאת גם הכנסה לכיפת הסלע עצמה (סגורה ביום ללא מוסלמים). מכאן נמשיך צפונה ונרד במדרגות לאזור נמוך יותר ובו שפע עצי זית. הרובע המוסלמי הוא הצפוף ברבעי העיר העתיקה, ואין בו למעשה שטחים ציבוריים פתוחים, אך שמתהום הר הבית משמש כמקום בילוי מרכזי לתושבי הרובע. מזרחה לכיפת הסלע ניתן ללכת לאורך החומה המזרחי של העיר העתיקה, ממנו נוכל להשקיף לעבר בית הקברות היהודי הקדום בהר הרים ולבסוף הכנסיות באזורי גת טמנים. בקטע זה של ההר נמצא גם "שער הרחמים" - שער אבן כפול החתום באבניים. קטע זה של ההר מבודד יחסית, ולכן רצוי להגיע אליו בקבוצה ולהיות ערנויים.

אחרי מבט בדופן המזרחת של הר הבית, כדאי לשוב לדופן המערבית של ההר. מספר שערים מקשרים את הר הבית לרובע המוסלמי, והמרשים שבם הוא שער מוכרי הכותנה. בשער זה, כמו במקומות אחרים בהר הבית, נפוץ סגנון בנייה המכונה "אבלק" - אבני משתלבות בגוונים שונים (אופיני למבנים הממלוכיים). צפונה משער מוכרי הכותנה נמצא שער הברזל, ובקרבתו יש מספר קברים של נכבדים מוסלמים.

משמאל (מדרום) לשער הברזל נבחין בדלת נعلاה ומעליה סמל בית המלוכה אביו של עבדאללה הראשון מלך ירדן, הירדן. כאן קבור שריף איבן חוסיין עבדאללה הראשון עצמו נרצח בהר הבית בשנת 1950, אולם נקבר ברבת עמו.

אם נמשיך הלאה דרומה, נבחין בדלת נعلاה נוספת ומחרורה שלושה קברים מוסא כאט'ם אל-חוסיני, שכיהן כראש עיריית קברי בני משפחת חוסיני - ירושלים והודח ע"י הבריטים לאור חלקו בהסתה במאורעות 1920, בנו עבד אל-קדר אל-חוסיני, מנהיג הכנסיות הערביות במהלך העצמאות, שנרגב באפריל 1948, ונכדו פיסל אל-חוסיני, מהפוליטיקאים בקרוב בקסטל הבולטים ברשות הפלסטינית שמת בשנת 2001.

ניתן לצאת מהר הבית דרך כל שער פרט לשער המוגברים. שערים אלו מוליכים לסמטאות ברובע המוסלמי. רוב המבקרים שאינם מוסלמים נהגים לצאת משער השלשלת, שהוא הקרוב ביותר לרחבת הכותל. עם זאת, אם מטיילים בקבוצה, כדאי לצאת דורך דרך שער צפוני יותר - שער הברזל.

במרחק כעשרה מטרים משער הברזל לכיוון מערב, מסתעפת סמטה צדדית זהה למשא המשכו של הכותל. ימינה (צפונה) ומובילה אל הכותל הקטן המערבי בתחום הרובע המוסלמי. הכותל הקטן ממוקם קרוב מאד לכיפת הסלע, ולכן זכה לקידשה מיוחדת ליudeים. עם זאת, בשל מיקומו הרגיש בטחונית, מספר המתפללים כאן מצומצם בהרבה לעומת הכותל המערבי. המקום סגור לעמדת מג"ב ביציאה משער הברזל.

נשוב לסמטה הראשית ונמשיך אליה מערבה עד לרחוב הגיא. כאן נפנה שמאלה ו吞ר כרבע שעה הליכה נגיע למתחם רחבת הכותל.

בדרכ ניתן לפנות לרחוב שער השלשלת, ולהגיע למתקן מי שתיה קדום מתקופה הממלוכית (סביל) הנמצא מול עמדת מג"ב בשער השלשלת (מי שיוצא ישירות משער השלשלת, יעבור כאן). כאן נמצא גם בנין בו יושבת פלוגת מג"ב ומשטרת האחראית לסדר הציבור בהר, ""המחכמה בבית. בנין זה הוא בגין נוסף מתקופה הממלוכית.

ازהרה בטחונית

קטעים מהמסלול עוביים בטור ובקרבת שכונות מגורים ערביות במצר ירושלים, ומומלץ לטיל בהם בקבוצה, וכן להימנע מטיול ביום רגשימים.
אין לראות בתיאור המסלול משום המלצה לביצועו.

פריחה ומוקדי עניין עונתיים:

- ולוע-ארוי סיצילי על ההר ובחוממותיו גדלים **צלף** הוציאו.
- באטר אין מוקדי עניין עונתיים (לרוב המקום נסגר למבקרים במהלך חגיגות טקסי מוסלמיים).

שירותים למטיפים:

- מי שתיה ושירותים (אך מומלץ יותר להסתמך על השירותים הקיימים בתחום הכותל המערבי, לפניו או אחרי הביקור בהר הבית).
- שעות הביקור בקייז: 07:30 - 11:00 , 13:30 - 14:30 (ימים ראשון עד חמישי בלבד).
בחורף ההר פתוח עד לשעה 10:00 ושוב בין השעות 12:30 - 13:30
- למייד מעודכן על שעות הביקור, יש לבירר מול מוקד המשטרה - תחנת דוד, בטל' - 02- 622-6222**

הערות ואזהרות:

- עמדת הרבנות הראשית, וכן רבני המגזר החידי, שלולה באופן גורף עלית יהודים להר הבית מסיבות הלכתיות. עמדה זו אינה מקובלת על גורמים במגזר הדתי-לאומי (שהלכם מגבלים את העלייה להר הבית תוך הימנעות מהתקרובות לכיפת הסלע, ולאחר טבילה מקדימה במקומה). יש לציין כי עד **'מי הבינים'**, יהודים נהגו להתפלל על הר הבית עצמו.
- יש להציג בלבוש צנוע.**
 - הביקור מחייב בדיקה בטחונית. אין להכנס נשק, אביזרי דת וכיוב.
 - הכניסה למבנים בהר הבית אסורה ביום עبور לא מוסלמים.
 - גם בשעות הפתיחה, האתר עשוי להיסגר למבקרים ללא הודעה מוקדמת.
 - יש לשמור על עירנות במהלך הביקור בהר, לאור אפשרות להפרות סדר גם ללא התרעה מוקדמת. מרבית המבקרים מתמקדים באזורי שבין שער המוגברים לכיפת הסלע ושער הכנסת.

הכנסה (ללא מוסלמים) אפשרית רק דרך שער המוגרבים, אך אין לצאת משער זה. ניתן לצאת מכל שער אחר, כאשר המועדף על רוב המבקרים הוא שער השלשלת (הקרוב ביותר לכוטל המערבי).

